

Mieczysław Wieliczko

Symposium w 35 rocznicę bitew partyzanckich na Lubelszczyźnie

Rocznik Lubelski 22, 180-183

1980

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

my rozwoju szkolnictwa w Polsce Ludowej, a na tym dopiero tle osobiste zaangażowanie B. Bieruta w tę dziedzinę życia społecznego kraju. Rewolucja oświatowa, odnotowana w głównych elementach w tym wystąpieniu, ujawniła mało znaną działalność B. Bieruta, a zwłaszcza jego zasługi dla ukształtowania szkolnictwa lubelskiego.

Ostatni w programie sympozjum referat *Powstanie i działalność Muzeum Historii Ruchu Robotniczego im. B. Bieruta w Lublinie* przygotowała i wygłosiła mgr Maria Gąsczyk, prezentując interesujące dokonania placówki uruchomionej 12 grudnia 1977 r. Warto wspomnieć, że siedzibą Muzeum jest dom przy ul. Sieroczej 2a, w którym rodzina Bierutów mieszkała przez lat 19.

Przedstawione na sympozjum referaty dobrze zaprezentowały zarówno wątki biograficzne życia B. Bieruta, szczególnie eksponując związki z Lublinem, jak również dały elementy charakterystyki ważnej w kontekście jego działalności jako przywódcy ruchu robotniczego i męża stanu Rzeczypospolitej. Było to, jak stwierdził w podsumowaniu mgr Zygmunt Nasalski, zastępca dyrektora Muzeum Okręgowego, pierwsze w kraju sympozjum o życiu i działalności Bolesława Bieruta.

Mieczysław Wieliczko

SYMPOZJUM W 35 ROCZNICĘ BITEW PARTYZANCKICH NA LUBELSZCZYŹNIE

Wspólnym staraniem i troską organizacyjną: Instytutu Historii UMCS, Zarządów Wojewódzkich ZBoWiD w Lublinie i Tarnobrzegu oraz Komisji Historycznej Zarządu Głównego ZBoWiD w Warszawie, w dniu 16 czerwca 1979 r. w siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego odbyło się sympozjum poświęcone 35 rocznicy bitew partyzanckich w maju—lipcu 1944 r. na Lubelszczyźnie.

Obrady, które w pierwszej części prowadził gen. prof. Stanisław Okęcki, przewodniczący Komisji Historycznej ZG ZBoWiD, zgromadziły liczne grono historyków, uczestników konspiracji i byłych partyzantów. Przybyła grupa członków radzieckich oddziałów partyzanckich operujących na Lubelszczyźnie wiosną i latem 1944 r. pod przewodnictwem Iwana Jakowlewa. W obradach uczestniczył Stanisław Wroński, przewodniczący Zarządu Głównego ZBoWiD.

W imieniu władz wojewódzkich przemawiał doc. dr hab. Wiesław Śladkowski, sekretarz KW PZPR w Lublinie, witając uczestników i podkreślając szczególną rolę Lubelszczyzny w latach wojny i okupacji. Ziemia „między Wisłą a Bugiem” stała się obszarem realizacji szczególnie zbrodniczych hitlerowskich planów wyniszczenia ludności polskiej oraz terenem wyjątkowo aktywnego ruchu oporu i walki narodowowyzwoleńczej społeczeństwa. Ta patriotyczna postawa i rewolucyjne tradycje zasługują na szczególne zainteresowanie i popularyzację jako jedna z tych wartości, które legły u podstaw ideowych Polski Ludowej. Godne jest to przypomnienia i wzbogacenia o wyniki nowych badań, zwłaszcza w okresie jubileuszowych obchodów 35-lecia, stwierdził doc. W. Śladkowski.

Do tych myśli nawiązał prof. dr hab. Ryszard Orłowski, prorektor UMCS, prezentując stan badań Zakładu Historii Najnowszej Instytutu Historii UMCS w zakresie problematyki II wojny światowej. Dorobek ten w postaci wydawnictw źródłowych, opracowań monograficznych, licznych studiów i artykułów naukowych

jest ciągle rozwijany przez dalsze badania. Wyrazem realizacji tych zamierzeń naukowych jest niniejsze sympozjum, odbywające się w rocznicę wielkich bitew partyzanckich nad Branwią w połowie czerwca 1944 r.

W imieniu kombatantów radzieckich przemawiał Iwan Jakowlew, słynny na Lubelszczyźnie dowódca oddziału partyzanckiego, wyrażając w serdecznych słowach radość ze spotkania z towarzyszami broni. Internacjonalistyczna więź polsko-radziecka powstała w latach zmagania z hitleryzmem na Lubelszczyźnie jest częścią wspólnej walki naszych narodów i zapoczątkowaniem historycznego zwrotu we wzajemnych stosunkach, jest przesłanką przyjaźni i współpracy powojennej, mówił I. Jakowlew.

Pierwszy referat, mający tytuł *Polityczne i wojskowe znaczenie lubelskich bitew partyzanckich*, wygłosił płk Waldemar Tuszyński. Z erudycją, której istotną część stanowiła analiza operacyjna „ofensywy partyzanckiej”, autor przedstawił taktykę walki w poszczególnych jej fazach wiosną i latem 1944 r., poświęcając dużo uwagi kwestii terminologii w zakresie tych działań i porządkowania wyników dociekań naukowych. Zaprezentował więc nowe ujęcie tematu w sensie badawczym, zwracając uwagę na potrzebę weryfikacji danych źródłowych przy wykorzystaniu topografii i podniósł znaczenie omawianych walk w historii sztuki wojennej.

Elementy problematyki politycznej tego „wojskowego” ujęcia działań partyzanckich rozwinął w następnym referacie doc. dr hab. Zygmunt Mańkowski, prezentując temat: *Rozwój demokratycznego frontu narodowego źródłem siły Armii Ludowej*. Patriotyczna postawa ludności i powszechny opór przeciwko okupantowi, inicjatywa PPR w tworzeniu Narodowych Komitetów Walki w połączeniu z rozwojem organizacyjnym partii na Lubelszczyźnie, a następnie walka Gwarii Ludowej w latach 1942—1943, stały się przesłanką organizacyjną do powstania demokratycznego frontu narodowego na politycznej platformie deklaracji *O co walczymy?*

Procesy integracyjne w podziemiu rewolucyjnym na Lubelszczyźnie w 1944 r. i popularyzacja programu KRN były podstawą tworzenia konspiracyjnych rad narodowych oraz źródłem siły bojowej Armii Ludowej, podejmującej wiosną 1944 r. szereg akcji na szlakach komunikacyjnych i na obiekty administracyjne okupanta. Ważkie kwestie tych działań omówił płk doc. dr Julian Tobiasz w referacie pt. *Współdziałanie polskiej i radzieckiej partyzantki na Lubelszczyźnie*. Istotną część tego wystąpienia stanowiły metryki radzieckich grup i oddziałów partyzanckich, omówione na szerszym tle stosunku społeczeństwa do ich walki podejmowanej samodzielnie, w formacjach polsko-radzieckich lub we współdziałaniu polskich i radzieckich ugrupowań partyzanckich. Wartą podkreślenia jest ocena referenta, że Lubelszczyzna wyróżnia się spośród innych regionów Polski szczególnie aktywnym współdziałaniem polsko-radzieckim w ruchu oporu.

Teza ta znalazła wyjątkowe potwierdzenie i źródłowe udokumentowanie oraz rozwinięcie w referacie Leszka Siemiona, zatytułowanym *Współdziałanie partyzantów z Armią Radziecką w czasie ofensywy lipcowej 1944 r.* Niemal z godziny na godzinę potężniejącemu uderzeniu wojsk 1 Frontu Białoruskiego, łamiących obronę Wehrmachtu na Bugu i wyzwalających z udziałem artylerii Wojska Polskiego Lubelszczyznę, towarzyszyła wzmószona walka miejscowych oddziałów partyzanckich wszystkich pionów wojskowej konspiracji, jeśli wspomnieć, że tylko w dniach 21—26 lipca wykonały one 140 akcji bojowych! Z kronikarską wiernością faktom i niespotykaną erudycją, ale i z obiektywnym krytycyzmem, tworzył L. Siemion w swym wystąpieniu panoramę bohaterskich zmagania, taktycznego współdziałania oraz ich operacyjnego znaczenia dla rozwoju walk wyzwoleniczych, aż po uchwycenie przyczółków na lewym brzegu Wisły.

Popołudniowe obrady sympozjum, którym przewodniczył prof. dr Kazimierz Myśliński — dyrektor Instytutu Historii UMCS, wypełniły komunikaty nie odbiegające w zasadzie formą opracowania oraz merytoryczną miarą podniesionych kwestii badawczych od referatów uprzednio omówionych.

Zagadnienia *Strategii i taktyki Armii Ludowej na Lubelszczyźnie* przedstawił ppłk dr Mieczysław Wieczorek, poświęcając szczególnie wiele uwagi rozwojowi organizacyjnemu AL i strukturze jej ogniw dowódczych. Na tym tle szczególnie interesująco wypadły uwagi wypełniające przykładami ściśle „wojskowe” terminy ujęte tytułem wystąpienia.

Płk Jan Swierczyński zaprezentował *Oddziały partyzanckie Polskiego Sztabu Partyzanckiego*, a zwłaszcza ich działania na Lubelszczyźnie od 20 maja 1944 r., kiedy to pierwsza grupa wywiadowczo-dyweryyjna lądowała w lasach parczewskich, rozpoczynając akcję przerzutu za linię frontu formacji podległych ośrodkowi dyspozycyjnemu na „Wielkiej Ziemi” w Szpanowie koło Równego.

Na obszernym tle stosunków okupacyjnych płk Stanisław Szot przedstawił osobistą i polemiczną miejscami refleksję *Od Robotniczo-Chłopskiej Organizacji Bojowej do Polskiej Partii Robotniczej*, poświęcając znaczną uwagę związkom legalnej działalności ruchu spółdzielczego i jego szkolnictwa (Kraśnik—Zakrzówek) z genezy RChOB w tym rejonie Lubelszczyzny. Był to ważki przyczynek wzbudzający żywe zainteresowanie zawodowych historyków.

Bardzo udaną próbę modelowego ujęcia wielu wątków problematyki hitlerowskiego podziemia dał dr Józef Marszałek w komunikacie *Wies a partyzantka na Lubelszczyźnie*. Uwypuklenie tu związków środowiska wsi, jej życia społeczno-gospodarczego, sytuacji i funkcjonowaniu aparatu okupanta z jednej, a struktur organizacyjnego ruchu oporu i bojowych działań partyzanckich z drugiej strony, uwarunkowanych sprawnym „funkcjonowaniem” wiejskiego zaplecza. Zwróciło to uwagę na szereg mało docenianych fragmentów całokształtu stosunków okupacyjnych i wprowadziło bardzo istotne elementy refleksji metodologicznej do problematyki obrad sympozjum.

Podobny, nowy wymiar dla omawianych kwestii dał mgr Wojciech Zyśko, prezentując temat *Lubelska partyzantka wiosną 1944 roku w dokumentach okupanta*. Odtworzenie struktury organizacyjnej aparatu policyjnego w dystrykcie lubelskim, charakterystyka zbrodniczych metod walki z ruchem oporu oraz rozmiar zaangażowanych sił i środków, dały pogląd o znaczeniu „ofensywy partyzanckiej”, uwypukliły niewątpliwie jej sukces taktyczny, a nawet operacyjny tej ofensywy i zbilansowały jakby jej dokonania zarejestrowane w codziennych meldunkach komendantury żandarmerii w Lublinie. To swoiste porównanie poprzez pryzmat jednorodnego źródła wytworzonego w organach przeciwnika szczególnie demonstratywnie uzewnętrzniło powszechność postawy oporu społeczeństwa i jego udziału w walce narodowowyzwoleńczej i dodało nowych elementów do faktografii działań partyzanckich.

Końcowy komunikat, *Znaczenie badań terenowych w odtworzeniu dziejów lewicowego ruchu oporu na przykładzie północnej Lubelszczyzny*, wygłosił dr Borys Borysiuk, prezentując własne przemyślenia i zabiegi badawcze. Mało było w tym wystąpieniu uwag metodologicznych, a więcej przykładów tzw. wywołania informacji źródłowej przydatnej dla historyka dziejów ruchu oporu. Zwróciło to raz jeszcze uwagę na znaną kwestię poszukiwania przekazów źródłowych i potrzebę ich krytycznego traktowania oraz weryfikacji.

Dyskusja, w której zabrały głos tylko trzy osoby, wypadła nad wyraz skromnie, ale wynikało to ze szczególnej atmosfery obrad i doskonałych warunków lo-

kalowych, które ułatwiały osobiste kontakty zainteresowanych. Stąd niezmiernie ożywione kulary „rozładowały” istotny punkt w symposium, poprzez rozmowy, wymianę myśli, uwag i informacji badawczych pomiędzy „partyzantami” a „historykami”. Można zauważyć, że było to równie cenne jak „oficjalna” dyskusja z trybuny konferencji, zwłaszcza że w symposium uczestniczyły grupy badaczy z Wyższej Szkoły Nauk Społecznych KC PZPR, Wojskowej Akademii Politycznej, Akademii Spraw Wewnętrznych, kilku archiwów i muzeów w kraju oraz lubelskiego środowiska historycznego i liczne grono uczestników walk partyzanckich.

Podsumowania całodziennych obrad dokonał gen. prof. Stanisław Okęcki, przy czym był to przede wszystkim przegląd badań lubelskich walk partyzanckich, pełen ocen, głębokich przemyśleń, refleksji badawczych i postulatów, połączony z oceną ważkich rezultatów nowych poszukiwań badawczych zaprezentowanych w 10 wypowiedziach autorów referatów i komunikatów. Stan naszej wiedzy, mówił gen. Okęcki, ujęty w kilkuset publikacjach jest już wystarczającą podstawą do monograficznego ujęcia problematyki bitew partyzanckich w ostatnich miesiącach okupacji. Na tym tle widoczne są jeszcze niedostatki, jeśli wspomnieć, że tylko w publikacji z 1953 r. mieliśmy ujęcie kartograficzne tematu. Nadal brak jest selektywnej przynajmniej bibliografii, nie wszystkie miejsca potyczek i walk są upamiętnione, a dla niektórych potrzebne są opracowania i publikacje. Odślania się również możliwość kwerend i badań w archiwach zagranicznych, zwłaszcza w RFN (Koblencja) i NRD (Poczdami), co powinno wzbogacić dotychczasowe wyniki, ułatwić wielostronną weryfikację faktów, ujawnić ich nowe okoliczności, może zbyt jednostronnie bądź fragmentarycznie dotąd znane i prezentowane w polskiej historiografii.

W słowie zamykającym obrady prof. dr Kazimierz Myśliński w imieniu organizatorów podziękował uczestnikom za udział w symposium, autorom za przygotowanie wystąpień i zwrócił uwagę na bardzo konkretne nowe osiągnięcia w badaniach nad okresem okupacji na Lubelszczyźnie zaprezentowane w referatach i komunikatach. Stwierdził, że konfrontacja stanu badań zawodowych historyków z żywą pamięcią świadków i uczestników wydarzeń — walk partyzanckich — jest, jak to potwierdziły obrady, potrzebna dla postępu naukowego i służy wydatnie popularyzacji ważnych treści ideowych i naukowych.

Warto wspomnieć, że lubelskie symposium było zapoczątkowaniem obchodów rocznicowych walk partyzanckich. Dalszy ich ciąg odbył się w Janowie Lubelskim i na Porytowym Wzgórzu w dniu 17 czerwca 1979 r. Głównym akcentem była tu dekoracja sztandaru Miejsko-Gminnej Rady Narodowej Janowa Lubelskiego Krzyżem Grunwaldu II klasy, orderem nadanym przez Radę Państwa PRL w uznaniu zasług miejscowego społeczeństwa w walce narodowowyzwoleńczej. Fragmentem tej walki były bitwy partyzanckie wiosną i latem 1944 r., a zwłaszcza największa spośród nich nad Branwią, w kompleksie leśnym Puszczy Sołskiej, lasów lipskich i janowskich.

Mieczysław Wieliczko